

En síntesi, el paràgraf diu que la proposta del PP consisteix a substituir la Llei de Normalització Lingüística per una altra, segons la qual els pares podran escollir entre català i castellà quina hauria de ser la llengua vehicular per als seus fills de 3 a 7 anys.

Vegem-ho oració a oració. La primera:

[1.1] La proposta del PP català de substituir l'actual llei de normalització lingüística per una llei de normalitat multilingüe implica la consagració de l'*apartheid* lingüístic, és a dir, de la separació dels escolars d'una mateixa classe en funció de la seva llengua materna.

El contingut semàntic d'aquesta oració és una part del contingut global, però en uns quants aspectes presenta particularitats. Primer, parla d'una llei de normalitat "multilingüe" i de separació dels escolars en funció de la llengua "materna", la qual cosa és incongruent. Vegem per què.

En primer lloc, tal com recull la informació del mateix diari del mateix dia, Aleix Vidal-Quadras, el president del PP a Catalunya, va parlar en els termes esmentats en un sopar celebrat amb representants de l'autodenominada "Caravana por la Tolerancia Lingüística". [La *Vanguardia* del mateix dia en lloc d'utilitzar el terme 'multilingüe' fa servir 'plurilingüe', la diferència no altera el resultat del que volem remarcar]. És clar que l'editorialista fa servir el mateix terme que recull la informació, però no li posa cometes i, per tant, el fa seu quan el terme més adequat hauria estat 'bilingüe' perquè, segons recull més tard l'editorial, Vidal-Quadras va parlar d'escollir entre dues llengües (català i castellà), però no va parlar, per exemple, del gallec, que és una de les llengües maternes a Catalunya i oficial a Galícia que és una part de l'Estat. I tampoc va parlar d'altres llengües maternes també presents a Catalunya en 1995, especialment el berber i l'àrab.

En segon lloc, l'expressió "consagració de l'*apartheid* lingüístic" aconsegueix el rol negatiu assenyalat ja quan hem comentat el titular. Afegim que l'ús del terme "consagració" és del tot inadequat perquè 'consagrar' una situació pressuposa la seva existència, i aquest no és òbviament el cas en el moment d'escriure l'editorial.

En tercer lloc, en rigor, no es tracta d'una proposta del PP contràriament al que diu l'editorial [i també la informació del diari, però no la informació, per exemple, de *La Vanguardia*], sinó

d'unes declaracions de Vidal-Quadras, que certament era president del PP a Catalunya i candidat a la presidència de la Generalitat, però enfrontat a Josep Maria Trias de Bes, en aquell moment home fort a Catalunya de José María Aznar, el president del partit. La informació de *La Vanguardia* d'aquell dia atorga amb precisió l'autoria de la proposta a Vidal-Quadras i no al partit i recull també la desautorització que va fer Trias de Bes de part de les afirmacions de Vidal-Quadras. En particular, Trias de Bes nega que el programa del PP proposi substituir la Llei de Normalització Lingüística, encara que sí que parla de la mateixa 'doble immersió lingüística' de què va parlar Vidal-Quadras i es parla a l'editorial.

La metàfora gramatical "la proposta del PP" permet a l'editorialista responsabilitzar tot el partit d'una proposta que ha estat feta, certament, per un dirigent. Però no pel partit, ni encara pel dirigent més autoritzat a parlar en nom del partit en aquests moments. Tot al llarg de l'editorial es repeteix la mateixa metàfora en formes diferents, però amb els mateixos efectes. Només a l'última oració es desvela l'autoria efectiva i el context de pugna interna dins del PP en què també cal entendre la proposta.

En quart lloc, fixem-nos que per descriure el 'apartheid', l'editorialista escull la fórmula "separació dels escolars d'una mateixa classe en funció de la seva llengua materna" quan podria haver-lo descrit, per exemple, com a 'reagrupament dels escolars en una mateixa classe en funció de la seva llengua materna'. La dimensió retòrica de l'opció presa en aquesta *locutio* i la càrrega emotiva que comporta no es poden passar per alt.

En cinquè lloc, notem l'amfibologia del terme "implica" en aquesta primera oració. Hi ha dos significats possibles. Per una part, pot voler dir "conté", o sigui, que 'la separació dels escolars' forma part de la proposta del PP. Per una altra part, pot voler dir que la proposta del PP 'té com a conseqüència' la separació esmentada. No ho perdem de vista perquè, com veurem, entra en una dinàmica retòrica amb altres elements del paràgraf.

Vegem la següent oració [1.2.]:

[1.2] En efecte, la proposta contempla que els escolars compresos entre els tres i els set anys puguin escollir el català o el castellà com a llengua vehicular.

Diguem només que el terme 'contempla' desfà momentàniament l'amfibologia que acabem de remarcar del terme 'implica' a favor del sentit 'conté', però de seguida torna a quedar

restablerta a [1.3.] amb l'expressió 'A la pràctica' i el terme 'significa' i per absència de 'En la teoria'.

[1.3] A la pràctica, aquesta possibilitat d'opció significa la institució d'aules separades, ja que l'experiència pedagògica demostra que, en una mateixa classe, resulta impossible que s'imparteixi, simultàniament, l'aprenentatge del català i l'aprenentatge del castellà.

Era del tot manifest que si els pares podien escollir entre dues llengües, hi hauria d'haver dues aules separades. Per tant, l'existència de les dues aules estava prevista 'a la teoria' i no apareixia com una conseqüència imprevista com assenyalen l'expressió "A la pràctica" i el verb "significa". En conjunt, i com veurem reforçat més endavant, l'editorialista construeix artificialment una imatge d'un PP que no controla la repercussió del que diu.

Sobre les següents oracions [1.4.], [1.5.] i [1.6.] no hi ha gaire a comentar.

[1.4] Cal tenir en compte que dels tres als set anys és l'edat clau per aprendre a llegir i a escriure. [1.5] En aquest sentit, és oportú recordar que la possibilitat d'ensenyar, dins una mateixa classe, català i castellà de forma simultània va ser desestimada ja fa anys després que la posada en pràctica d'aquest principi se saldés amb uns resultats pedagògics més que precaris. [1.6] La barreja de llengües dins d'una mateixa aula en una edat tan crucial resultava contraproduent per a les dues llengües.

Sembla del tot oportú que l'editorial recorri als coneixements pedagògics més recents per argumentar a favor de la seva posició, contrària a l'ensenyament simultani de dues llengües en una mateixa aula. El problema és que ningú ho proposa. Les classes no es poden rebre simultàniament en dues llengües, com ningú pot parlar alhora en dues llengües. La discussió no estava en si s'aprenien una o dues llengües sinó en quina havia de ser la llengua vehicular. Aquesta –diguem-ne– confusió es projecta sobre el segon paràgraf.

De tota manera la conclusió lògica de l'experiència pedagògica tal com està presentada és que o bé se separaven les aules o bé es mantenien unides i s'optava per una llengua –o bé sola o bé dominant–. Dins d'aquesta segona opció s'ha d'emmarcar la immersió.

Temes, implicacions i pressuposicions al paràgraf [2]

2n paràgraf	Temes	Implicacions	Pressuposicions
[2.1] Per tant, la proposta del PP només pot estar moguda o per una ignorància radical sobre els problemes de l'aprenentatge de llengües a l'ensenyament primari o per un cinisme que no s'atura davant de les possibles conseqüències socials d'allò que propugna.	La ignorància o el cinisme del propositants els mou a fer la proposta.	Els que fan la proposta (el PP) són ignorants o són cinics. El PP té un comportament fora de la raó i unes intencions indefensables.	
[2.2.] Perquè la possibilitat de crear una doble línia d'aules en funció de la llengua dels escolars repugna qualsevol esperit democràtic i va en contra de la realitat social i lingüística del país, caracteritzat per la seva capacitat de mestissatge i per la seva voluntat d'integració.	- la possibilitat de crear una doble línia en funció de la llengua no és pròpia d'un esperit democràtic. -la possibilitat de crear una doble línia va contra la realitat social i lingüística del país. - Catalunya es caracteritza per la capacitat de mestissatge i per la voluntat d'integració.		
[2.3] És clar que, a continuació, el PP indica, en el seu programa, que els escolars de 7 a 12 anys canviarien de llengua.	<i>Idem</i>	La proposta del PP consuma la divisió escolar.	
[2.4] Però aquesta continua sent una proposta impresentable des del punt de vista pedagògic i que no estalvia la divisió sinó que, en tot cas, la consuma.	<i>Idem</i>		

Estructura i estratègies discursives a [2]

Efectivament, el conreat a [1] es recull a [2.1.]:

[2.1.] Per tant, la proposta del PP només pot estar moguda o per una ignorància radical sobre els problemes de l'aprenentatge de llengües a l'ensenyament primari o per un cinisme que no s'atura davant de les possibles conseqüències socials d'allò que propugna.

L'editorial implica que els dirigents del PP –Vidal-Quadras o tots– són ignorants i cíncics perquè dóna les dues característiques com a suposades al presentar-les com a motivadores possibles de la nova proposta de política lingüística.

Notem que [2.1.] és una oració amb manca de coherència semàntica. La proposta del PP pot ser tan descabellada com es vulgui, però ni la "ignorància" ni "el cinisme" tenen la qualitat de poder motivar una proposta que és el que s'assevera a [2.1.]. "Ignorància" i "cinisme" poden acompanyar una proposta, o una proposta pot reflectir-los, però no pot estar "moguda" per ells. És una argumentació contra la raó. Tant és així que pragmàticament el significat de l'oració [2.1.] podria quedar reduïda a un insult –que hi és– entenent que el verb 'moure' ha estat tant sols una tria lèxica desafortunada. No obstant, el que es diu a [2.1.] mitjançant el verb 'moure' –"... la proposta només pot estar moguda..."– atribueix un comportament fora de la raó al PP i unes intencions valorades com a negatives, cosa perfectament congruent amb el perfil i el mapa ideològic de l'*Avui* que hem pogut dibuixar a llarg de les anàlisis anteriors.

Vegem que passa a [2.2.]

[2.2] Perquè la possibilitat de crear una doble línia d'aules en funció de la llengua dels escolars repugna qualsevol esperit democràtic i va en contra de la realitat social i lingüística del país, caracteritzat per la seva capacitat de mestissatge i per la seva voluntat d'integració.

Aquesta oració va introduïda per un "perquè" que assenyala que és una explicació de l'anterior. Per tant, esperem trobar una explicació de [2.1.] o d'una de les seves parts. Vegem, primer, que s'afirma a [2.2.]. Hi ha tres proposicions:

- (a) 'la possibilitat de crear una doble línia en funció de la llengua no és pròpia d'un esperit democràtic',
- (b) 'la possibilitat de crear una doble línia va contra la realitat social i lingüística del país,
- (c) 'Catalunya es caracteritza per la capacitat de mestissatge i per la voluntat d'integració'

A (a) i (b) el subjecte és 'la possibilitat de crear una doble línia' i no 'la creació efectiva d'una doble línia', les dues coses, en rigor, són substancialment diferents, encara que ambdues

possibilitats siguin semblants en el que tenen de metàfores gramaticals. Admetem, però, que en un afany retòric l'editorialista pot haver volgut dir en lloc de (a) i (b):

(a') 'crear una doble línia no és democràtic'

(b') 'crear una doble línia va contra la realitat social i lingüística del país'.

Pel que fa a (c) no cal canviar-la.

Aturem-nos a (a) i (a'). Tant si es tracta de crear una doble línia com de la possibilitat de fer-ho afirmar que no és democràtic, o que com diu literalment a [2.2.] "repugna qualsevol esperit democràtic" –noti's com la tria lèxica està carregada negativament i noti's la sobregeneralització que comporta–, no vol dir res, tret d'implicar que els autors de la proposta són antidemocràtics [i aquesta seria alhora l'explicació de les qualificacions d'ignorants i cíncics]. No vol dir res en la mesura que no explica en què es antidemocràtic, ja que a altres països que no poden ser titllats de no democràtics hi ha dues línies escolars (País Basc, País Valencià i Quebec², per exemple). Ens trobem aquí, doncs, amb un ús arbitrari i 'val-per-tot' –jòquer– de la paraula 'democràcia' –una altra sobregeneralització lingüística– i, per tant, amb una asseveració purament gratuïta.

Tant (b) com (b') i el text original corresponent de [2.2.] tornen a constituir asseveracions gratuïtes. (b) ho és del tot. Afirmar que 'la possibilitat' de crear una doble línia' va contra la realitat social i lingüística del país és una exageració, perquè la "possibilitat" és tan sols una potencialitat, no és la realització efectiva d'una acció.

Mirem ara què vol dir 'anar en contra de la realitat social i lingüística del país'. La pregunta clau és: ¿Què no va pas en contra de l'actual realitat social i lingüística del país la política d'immersió? ¿Què no intenta 'normalitzar' l'ús de la llengua catalana, cosa que no passa actualment en la realitat social i lingüística del país? Si la resposta és: certament, la immersió lingüística és un instrument per millorar [una altra cosa és que ho aconsegueixi prou] el coneixement i l'ús del català, tindrà com a conseqüència canviar la realitat social i lingüística del país. La qual cosa, redueix (b), (b') i la part corresponent de [2.2.] a asseveracions

gratuïtes que es poden fer tant sobre la proposta del PP o la seva realització efectiva com sobre la Llei de Normalització Lingüística i la seva posada a la pràctica..

Pel que fa a (c), pel cap baix, a falta de més concreció sobre què entén per mestissatge i per integració —i dit el que ja hem dit sobre la realitat a Catalunya— es pot qualificar d'idealització del país i dels termes 'mestissatge' i 'integració'.

La proposició (c) és l'única que sembla afegir alguna explicació sobre les "conseqüències socials d'allò que propugna" el PP de què es parla a [2.1.]. No obstant, la manca de concreció ho deixa tot en un terreny abstracte dominat per paraules jòquers.

El fragment [2.3.] afegeix detalls sobre el programa del PP i a [2.4.] s'assenyala consistentment que canviar la llengua vehicular entre els 7 i els dotze no evita la divisió [de les aules], sinó que la consuma. Però, a [2.1.] i [2.2.] no es parlava de divisió escolar a les aules, sinó de 'conseqüències socials', 'realitat social i lingüística del país', 'mestissatge', 'integració', per tant, la 'divisió' de què es parla a [2.4.] es transforma d'escolar a social, una transformació que com a mínim s'hauria de justificar. Però l'editorialista no ho fa.

Temes, implicacions i pressuposicions al paràgraf [3]

3r paràgraf	Temes	Implicacions	Pressuposicions
[3.1.] Però potser tots aquests són arguments massa subtils, massa sofisticats.	<i>La implicació</i>	El PP no és capaç d'entendre els raonaments anterior.	
[3.2] Perquè el PP no ha fet cap proposta lingüística o cultural seriosa, pensada i meditada, consultada amb experts i debatuda, sinó una proposta política amb dos objectius molt clars.	La proposta del PP no és seriosa, ni pensada, ni meditada, ni consultada amb experts, ni debatuda. La proposta del PP té dos objectius.		

² El que afirmem no pressuposa la negació de l'existència de problemes derivats de les dues línies, però aquests problemes no invaliden la consideració d'aquests països com a democràtics, com a mínim sota els paràmetres del perfil ideològic de l'*Avui*.

[3.3] D'una banda, enganyar els sectors socials que puguin sentir alguna mena de suspicàcia envers l'aplicació concreta que a l'escola s'ha fet de la llei de normalització lingüística; enganyar-los fent veure que es presenta una proposta alternativa que, en realitat, no és en absolut viable.	Primer objectiu: enganyar sectors socials suspicaços en matèria lingüístico-escolar (amb la immersió). La proposta del PP no és viable.		
[3.4] I d'altra banda, difícilment aquesta proposta pot no ser vista com un triomf de les tesis lerrouxistes de Vidal-Quadras enfront del tant esbombat catalanisme moderat de Trias de Bes.	Segon objectiu: infligir una derrota a Trias de Bes.	Les tesis de Vidal-Quadras han guanyat les de Trias de Bes; - Les tesis de Vidal-Quadras són lerrouxistes; - Trias de Bes presumia de defensar un catalanisme moderat	

Estructura i estratègies discursives a [3]

Tot just començar el paràgraf, hi ha una qualificació del PP gens laudatòria, només modulada per un lleuger 'potser'.

L'oració [3.2.] té dos temes:

(d) La proposta del PP no és seriosa, ni pensada, ni meditada, ni consultada amb experts, ni debatuda.

(e) La proposta del PP té dos objectius.

Per afirmar (d) s'ha de tenir proves. Com a mínim, és fa molt difícil imaginar com l'editorialista de l'*Avui* pot arribar a tenir proves del que afirma a (d). (d) és una proposició que està d'acord amb les creences del diari, però no té cap mena de fonament basat en el coneixement.

La proposició (e) s'explica, de primer, a les proposicions extretes de [3.3.]:

- (f) El PP té l'objectiu d'enganyar els sectors socials suspicacs amb la immersió lingüística.
- (g) El PP té com a objectiu fer veure que presenta una alternativa viable per enganyar els sectors esmentats.
- (h) La proposta del PP no és viable.

És veritablement arriscat afirmar que l'objectiu del PP és enganyar un determinat sector social tal com fa (f). Suposa de nou un judici d'intencions difícilment provable. El mateix passa amb (g). Hauria estat diferent si en lloc d' "enganyar" hagués utilitzat el verb "convèncer". Sobre (h) resta dir que és tan sols una apreciació de l'editorialista que no ha fonamentat en el seu discurs, encara que sigui ben lliure de fer-la, en concordança, de nou amb la coherència global de l'editorial.

El segon objectiu a què fa referència [3.2.] és a [3.4.]:

[3.4] I d'altra banda, difícilment aquesta proposta pot no ser vista com un triomf de les tesis lerrouxistes de Vidal-Quadras enfront del tan esbombat catalanisme moderat de Trias de Bes.

Aquest fragment presenta una complicació interpretativa, perquè no té cohesió sintàctica amb l'antecedent. Així com [3.3.] comença per un infinitiu ("enganyar") per descriure el primer dels al·ludits objectius de la proposta del PP, [3.4.] hauria de fer el mateix o usar una expressió que pogués acomplir la mateixa funció. Però aquesta expressió no hi és, de tal manera que és necessari 'voler entendre' què diu [3.4.] en funció de les expectatives aixecades per [3.2.]. És a dir, cal fer servir el mecanisme d'implicatura³ pragmàtica perquè puguem donar-li un sentit coherent. En aquest benentès, podem deduir que [3.4.] es desglossa en les següents proposicions:

- (i) les tesis de Vidal-Quadras han guanyat les de Trias de Bes;
- (j) les tesis de Vidal-Quadras són lerrouxistes;
- (k) Trias de Bes presumia de defensar un catalanisme moderat;
- (l) el segon objectiu de Vidal-Quadras era derrotar Trias de Bes.

³ LEVINSON (1983, 101): "Obviously we can, given an utterance, often derive a number of inferences from it; but not all those inferences may have been communicative in Grice's sense, i.e. intended to be recognized as having been intended, this kind of inferences that are called implicatures are always of this special intended kind."

Fixem-nos en alguns detalls. Perquè tingui sentit, el segon objectiu ha de pertànyer a Vidal-Quadras, però el text el presenta com a objectiu del PP. Hi ha hagut un canvi en la identificació dels autors. El resultat és que tots queden negativament retratats. El PP com a mentider ("enganyar"), Vidal-Quadras també i a més com a lerrouxista –un adjectiu de marcat caràcter negatiu entre els lectors de *l'Avui*– i Trias de Bes, com a una aventura de curta durada del PP.

Dues notes sobre tria lèxica. Qualificar les tesis de Vidal-Quadras de lerrouxistes forma part d'una pràctica estesa entre polítics oposats, a saber, la de qualificar-se sempre en sentit valoratiu negatiu recurrent a figures o fenòmens històrics. És a dir, maximitzar els errors del contrincant. A vegades, l'adjectiu ha fet tanta fortuna que s'ha independitzat en alguna de les seves accepcions del coneixement històric i pren una significació coherent amb el passat, però específica. 'Lerrouxisme', segons el Diccionari de la llengua catalana de l'Enciclopèdia Catalana, significa en la segona accepció:

"Demagògia revolucionària i espanyolista que no té escrúpols de pactar amb la dreta i l'extrema dreta"

Una definició que veritablement encaixa poc amb Vidal-Quadras, tant pel que ell té de revolucionari com per la dificultat de pactar amb si mateix.

La segona nota és sobre l'expressió "tan esbombat" que acompanya "el catalanisme moderat de Trias de Bes". Certament, la incorporació de Trias de Bes a les files del PP català va estar molt esbombada des del partit com a una mostra del gir cap a la moderació i l'allunyament de les posicions extremistes de Vidal-Quadras. Esmentar-lo, com fa l'editorial acompanyat del "tan esbombat" per dir que surt derrotat en el si del PP maximitza els errors de l'enemic.

La tria lèxica que s'ha deixat sentir al llarg de l'editorial fins ara encara retorna amb "enverinada" al paràgraf [4].

Temes, implicacions i pressuposicions al paràgraf [4]

4t paràgraf	Temes	Implicacions	Pressuposicions
[4.1] El PP català ha presentat una proposta enverinada que no ve a solucionar cap problema lingüístic sinó a dividir la societat catalana, a trencar-la en dos.	La proposta del PP té com a objectiu trencar la societat catalana en dues parts.		
[4.2] Exactament el contrari del que ha estat, en aquests darrers cinquanta anys, un dels objectius principals de totes les forces polítiques, culturals i socials de Catalunya amb un mínim sentit de la responsabilitat.	Totes les forces polítiques, culturals i socials responsables de Catalunya han tingut com a objectiu que la societat catalana no es dividís en dues parts.		

Estructura i estratègies discursives a [4]

Apareix, per fi, l'altra part de la proposició de coherència global a [4.1.], la divisió de la societat catalana. L'editorialista estima que la proposta del PP té com a objectiu ("ve a", diu) dividir la societat catalana. No és fútil assenyalar que l'editorialista no precisa on seria la línia de ruptura. Hi ha diverses possibilitats no equivalents i que tenen diagnòstics diferents. Per exemple, una divisió entre partidaris i contraris a la immersió lingüística, o una divisió entre els que tenen el català com a llengua materna i els que tenen el castellà com a llengua materna, o una divisió entre bilingües (que parlen català i castellà) i monolingües (que només parlen castellà), etc.

Per altra part, no neguem que de portar-se a la pràctica la proposta del PP pogués provocar algun tipus de ruptura social. D'entrada, la proposta ja va ser feta (encara que sense incloure l'abolició de la Llei de Normalització) i no hi ha hagut cap fractura social. El que discutim és que la manca de precisió –el no distingir entre 'presentar una proposta' i 'portar a la practica una proposta'– permet establir raonaments totalment fal·laços amb aspecte de certs.

De fet, finalment, la divisió social a què fa referència [4.1.] pot deduir-se de [4.2.] perquè un dels objectius principals de les forces polítiques, culturals i socials de Catalunya va ser evitar que hi hagués catalans de primera, que dominen dues llengües, i catalans de segona, que

només en dominen una, el castellà. Ara, d'aquí a suposar que això trencaria en dos la societat hi ha un gran pas, no perquè no la trenqués, sinó perquè ho fes en dues parts equivalents –que és el que significa 'trencar-la en dos'. Ben poques persones volen que els seus fills i ells mateixos, si poden, sàpiguen només una llengua en una societat com la catalana.

El problema rau, doncs, en l'ús imprecís i, per tant, del tot manipulable del que s'ha convertit en tòpics com la por a la divisió de Catalunya.

Queda encara per assenyalar que [4.2.] serveix per dir que el PP "no té un mínim de sentit de la responsabilitat" i que conté una immensa tautologia. Llegim de nou:

[4.2] Exactament el contrari del que ha estat, en aquests darrers cinquanta anys, un dels objectius principals de totes les forces polítiques, culturals i socials de Catalunya amb un mínim sentit de la responsabilitat.

És escandalosament tautològic perquè és impossible que una força (del tipus que sigui), però amb un mínim de responsabilitat, no tingui entre els seus objectius evitar la divisió social si per acceptar-la entre el conjunt de les que posseeixen un mínim de responsabilitat es posa com a condició estar en contra de la divisió social, tal com implica la redacció del paràgraf [4].

8.10.4. Els conflictes, els actors i el quadrat ideològic

Els diversos conflictes que apareixen en aquest editorial s'estructuren respectivament al voltant de:

- (1) La proposta de política lingüística de Vidal-Quadras/PP
- (2) La immersió lingüística escolar
- (3) El poder dins del PP

Els actors que apareixen no necessàriament de forma exclusiva per a cada conflicte són:

- (1) El PP

- (2) Vidal-Quadras
- (3) Trias de Bes
- (4) Totes les forces catalanes amb un mínim de responsabilitat
- (5) Sectors socials suspicaces envers la normalització

La posició del diari en relació amb els conflictes, tal com hem vist en l'anàlisi que fins ara hem fet, és:

- (1') en contra de la proposta lingüística de Vidal-Quadras/PP,
- (2') a favor de la immersió lingüística,
- (3') més en contra de Vidal-Quadras que de Trias de Bes a la cúpula del PP.

I en relació amb els diferents actors:

- (1'') oposat al PP, al qual descriu com a ignorant, cínic, partidari del 'apartheid' lingüístic, divisor de la societat catalana i sense un mínim de responsabilitat.
- (2'') tots els epítets o formes adjectivals atorgades al PP és traslladen a Vidal-Quadras i s'incrementen amb 'lerrouxista', autor d'una proposta impresentable, ...
- (3'') Trias de Bes és retratat com a polític fracassat per haver encapçalat un "catalanisme moderat" que ja ha fet figa.
- (4'') Les forces polítiques, culturals i socials de Catalunya que en aquests darrers cinquanta anys han lluitat per evitar la divisió de la societat catalana i tenen un mínim de responsabilitat, i amb les quals el diari s'alinea, no poden quedar millor per breu que sigui la seva aparició. Caldria preguntar-se a quines forces es refereix que des de 1945 ja lluitessin per evitar la divisió de la societat catalana en funció de la llengua (?).
- (5'') el diari es mostra contrari als sectors socials que puguin tenir problemes amb la immersió lingüística –fem ara un comentari que per no repetir-lo l'hem evitat en l'apartat dedicat al paràgraf [3]– com mostra l'ús del terme "suspició" per definir-los a

[3.3] D'una banda, enganyar els sectors socials que puguin sentir alguna suspicació envers l'aplicació concreta que a l'escola s'ha fet de la llei de normalització lingüística; ...

S'ha fet palès que el diari aconpleix les línies directrius del quadrat ideològic. En aquest cas de forma particular en maximitzar els errors del contrari (la proposta de Vidal-Quadras/PP) i els encerts propis (la immersió, per exemple a [1]).

8.11. MAPA IDEOLÒGIC NACIONALITARI DE L'AVUI

Com a objectiu 3, ens hem marcat la tasca d'afinar el perfil ideològico-polític del diari en matèria nacionalitària, a través d'un procés de revelació dels continguts implícits en un nombre més reduït d'editorials –la mostra de segon nivell–. Hem fet, doncs, les anàlisis per explicitar els temes i extreure les implicacions i les pressuposicions de nou editorials de l'*Avui*. Amb les proposicions que ens han resultat significatives de l'àmbit nacionalitari hem elaborat el quadre que figura en el darrer epígraf d'aquest subcapítol.

Abans, però, de passar a descriure el que hem anomenat la matriu nacionalitària del diari, notem que el contingut del perfil de l'*Avui* que hem construït a l'inici d'aquest capítol ja és pràcticament tot ell una matriu nacionalitària. Des de la seva fundació, l'*Avui* ha estat un mitjà de comunicació que s'ha marcat com a meta participar en la reconstrucció nacional de Catalunya, i lògicament aquesta estratègia s'ha deixat sentir al llarg de tot el seu temari. Seria ara absurd que repetíssim tot el que ja hem constatat en el perfil. Per aquest motiu, serem molt sintètics i ens centrarem en les novetats que han aportat les anàlisis de nivell 2 amb escasses referències al perfil. Seguirem tant com podrem l'ordre previst en la descripció de l'objectiu 3.

Caracterització del nacionalisme i els moviments nacionalistes

Només en un dels editorials escollits hi ha una generalització sobre el nacionalisme:

Els nacionalismes presents són positius, democràtics, transformadors i capaços d'enfrontar-se als totalitarismes. (5.9.91)

Es tracta d'una apreciació en el context de la polèmica *lituana* i, per tant, la referència és als nacionalismes presents en aquell moment, que no només eren els bàltics, sinó que també hi cal considerar els de l'antiga Iugoslàvia. Recordi's que la comparació original de Pujol esmentava també Eslovènia. Avui és comprovable que la sobregeneralització positiva del diari d'aquests nacionalismes està del tot injustificada.

Pel que fa al nacionalisme a Catalunya, la identificació del pensament que expressa l'*Avui* amb les idees de Jordi Pujol no presenta fissures en cap dels editorials que hem analitzat. El diari, o bé parafraseja Pujol, o bé el cita directament. Veiem una mostra de les proposicions procedents de les anàlisis de nivell 2, que mostren, a tall d'exemple, el suport que el diari manifesta a Jordi Pujol:

- Pujol va ser fort i va mantenir la serenitat (querella Banca Catalana). La vida col·lectiva de Catalunya va continuar com si res, gràcies a Pujol. (21.11.86)
- El govern de Catalunya té una actitud vigilant, però prudent i dialogant. (23.4.88)
- Les acusacions d'oportunisme contra Jordi Pujol per dir que el model autonòmic és insuficient i que Catalunya té dret a l'autodeterminació són infundades, perquè cap de les dues coses vénen de nou. Pujol no aprofita l'onada independentista bàltica per fer allò que alguns anomenen xantatge moral a l'Estat i obtenir-ne rendiments en el cas català. (5.9.91)

Ni en els moments en què la situació política és tèrbola, a causa d'una certa inestabilitat governamental –per exemple, en l'editorial titulat "Parlar no és pactar" (25.6.93)–, la defensa de les posicions de Jordi Pujol deixa de ser completa. A favor de Pujol, i en contra dels que l'acusen de voler imposar un *tràgala* al PSOE –vegi's l'editorial d'*El País* el 27.6.93– per les seves reticències a entrar en un govern de coalició, el diari manté que:

- La prioritat bàsica per als partits nacionalistes (CiU i PNB) és el màxim compliment dels seus programes. La prioritat bàsica inclou el màxim compliment de la seva visió de la qüestió nacional. (25.6.93)

Com hem vist a les anàlisis, el diari parla del nacionalisme català com a sinònim del catalanisme polític i intercanvia sovint aquest terme amb el de Catalunya. Catalanisme polític i Catalunya són dues instàncies encapçalades per la figura de Jordi Pujol (23.4.88), qui, per ser el líder de CiU, parla en nom de CiU i, per ser president de la Generalitat, parla en nom de Catalunya –entén el diari– d'una manera indestruïble a la pràctica. De fet, quan parafraseja Pujol, el diari intercanvia tres denominacions referides al mateix subjecte, són: Pujol-catalanisme polític- Catalunya (5.9.91).

El lligam està establert de tal manera que pràcticament qualsevol atac o crítica dirigits a Jordi Pujol és interpretat com un atac a les institucions catalanes i a Catalunya, en la mesura que les institucions formen part dels elements nacionals recuperats i que serveixen per a la defensa de la nació (30.5.84, 22.11.86, 23.4.88 i 5.9.91).

Sota la perspectiva d'aquest nacionalisme, s'aporta una bona opinió dels catalans respecte els espanyols i la nació catalana és retratada positivament:

– Els catalans no fem tripijocs. (30.5.84)

– Catalunya es caracteritza per la capacitat de mestissatge i per la voluntat d'integració. (14.10.95.)

El corrent nacionalista de CiU o de Pujol és el 'catalanisme polític' per antonomasia en els editorials estudiats. Els independentistes apareixen valorats negativament. En trobem exemples, quan protesten contra la participació del rei a la celebració del Mil·lenari (23.4.88) (en què són qualificats de catalanistes radicals i pessimistes). També en una altra ocasió, el diari valora l'independentisme, implícitament, com una posició indesitjable, a la qual alguns catalans es veuen empesos a conseqüència de la crispació encesa pels mitjans espanyols (7.9.91). De resultes, no són considerats com a nacionalistes. Tampoc es detecta la presència de corrents nacionalistes d'esquerrers o d'altres colors ideològics diferents dels de CiU, almenys no en els editorials estudiats.

Pel que fa al nacionalisme espanyol, *l'Avui* no se n'amaga, de l'enemistat. Per una banda, hi ha el que identifica com a neonacionalisme del PSOE, al qual acusa d'ofegar les expressions pluriculturals de l'Estat, i el qualifica juntament amb el diari *El País* de jacobinista (23.4.88). Per l'altra, hi ha un conjunt de mitjans de comunicació –on es pot incloure eventualment *El País*– que *l'Avui* entén implicats en una campanya general per augmentar la crispació a fora de Catalunya contra Catalunya (7.9.91).

L'articulació de les relacions Catalunya-Espanya, l'Estat de les autonomies i el seu futur

Ja hem constatat en el perfil ideològic que *l'Avui* no és partidari de la independència; sí que ho és, de l'Estat de les autonomies, i sí, de l'autodeterminació. Hem notat també que és tendencialment sobiranista. Tal com es pot observar, en funció de les conjuntures polítiques, l'èmfasi oscil·la entre una i una altra posició. No obstant, d'on no és mou mai és de la línia que mostren les prioritats polítiques de Jordi Pujol. Una vegada més, la comunió del diari amb la manifestació del pensament de Pujol és manifesta.

En una ocasió (30.5.84) es presenta l'Estat de les autonomies com a l'eix fonamental de la vida democràtica espanyola. En una altra, es manté que una entesa entre Catalunya i el govern de l'Estat és absolutament necessària. En 1991, es considera que el model autonòmic és insuficient i es presenta dient que 'gairebé tots els sectors de la vida política han expressat insatisfacció' amb el model i, per tant, demana, seguint Jordi Pujol, més autogovern. En una altra ocasió, troba bé que el Parlament de Catalunya es pronunciï a favor del dret a l'autodeterminació. Les posicions es combinen de tal manera, però, que no contradiuen el que defensa Pujol.

La qüestió de la llengua

L'*Avui*, com hem assenyalat en el perfil, manifesta una preocupació central per la llengua catalana i crida la societat a mobilitzar-se sempre a favor de nivells creixents de normalització. No cal que repetim tot el que ja hem fet constar en el perfil per recordar que el diari troba que el foment de l'ús social de la llengua és irrenunciable.

A diferència dels altres diaris no parla a favor del bilingüisme i es limita a remarcar les parts que troba positives de la política lingüística i les sentències que l'avalen. La reacció frontal a les propostes d'Aleix Vidal-Quadras mostren l'actitud bel·ligerant del diari en aquest àmbit.

Tampoc en aquest camp, hem detectat discrepàncies amb la política seguida pels governs de Jordi Pujol.

Autodeterminació i símbols

Tot i que l'autodeterminació ha estat tractada a l'epígraf que ara hem dedicat a l'articulació Catalunya-Espanya, en certa manera és adequat tornar-ne a parlar en aquest epígraf, de manera conjunta amb els símbols. Els posicionaments a favor d'aquest dret democràtic, atesa la conformitat amb l'status quo, tenen un paper fonamentalment simbòlic d'afirmació de la condició de nació per a Catalunya i, per tant, en aquesta mesura, titular del dret a l'autodeterminació.

El respecte a l'status quo es va fer palès arran de la celebració del Mil·lenari i de la corresponent visita del rei. La comunió amb el discurs de Pujol i el discurs i la figura del monarca, en aquella ocasió, també va ser inqüestionable.

La defensa d'una conferència episcopal catalana (Principat) i de relacions estables amb els bisbes de Catalunya Nord, així com la reivindicació del compromís d'alguns sectors eclesials amb la reconstrucció nacional (7.9.91) mostren que el diari reconeix, a part d'un valor social propi, un valor polític simbòlic a aquestes manifestacions catalanistes.

En resum, l'*Avui* es mostra interessat a construir una nació catalana seguint el model del nacionalisme que defensa Jordi Pujol i Convergència i Unió, tant pel que fa al model de societat com respecte a les relacions que això comporta amb l'Estat espanyol.

Proposicions extreïdes de les anàlisis de nivell 2

Nacionalisme	5.9.91 El context internacional és favorable a les tesis defensades per Catalunya (Pujol).	5.9.91 Els nacionalismes presents són positius, democràtics, transformadors i capaços d'enfrontar-se als totalitarismes.			
Nacionalisme- CiU- (I)	30.5.84 El nacionalisme català vol col·laborar en consolidar l'Estat de les autonomies.	30.5.84 La ideologia de Jordi Pujol o del seu partit és identificable com a 'el nacionalisme català'.	30.5.84 Per contribuir a la consolidació de l'Estat de les autonomies, Pujol necessita saber "on anem".	30.5.84 Pujol és fort i no és pessimista. Pujol no fa tripijocs polítics.	22.11.86 Pujol va ser fort i va mantenir la serenitat (querella Banca Catalana). La vida col·lectiva de Catalunya va continuar com si res gràcies a Pujol.

Nacionalisme- CiU (II)	22.11.86 La decisió d'arxivar la querella contra Pujol pel cas Banca Catalana és una victòria del president de la Generalitat i de la Generalitat. La querella era un atac frontal al president de Catalunya i a les institucions de la Generalitat.	22.11.86 El catalanisme ha de trobar un lloc entre el radicalisme republicà i el jacobinisme centralista exemplificat amb <i>El País</i> i el PSOE.	23.4.88 El govern de Catalunya té una actitud vigilant, però prudent i dialogant. S'equivoca qui proposa accions violentes per assolir les aspiracions de Catalunya, perquè es poden assolir pacíficament. El catalanisme de CiU supera el pessimisme del catalanisme radical.	23.4.88 El catalanisme polític ha de trobar el seu lloc a l'Estat espanyol.	5.9.91 Les acusacions d'oportunisme contra Jordi Pujol per dir que el model autonòmic és insuficient i que Catalunya té dret a l'autodeterminació són infundades, perquè cap de les dues coses vénen de nou. Pujol no aprofita l'onada independentista bàltica per fer allò que alguns anomenen xantatge moral a l'Estat i obtenir-ne rendiments en el cas català. Les acusacions d'oportunisme es llancen contra Catalunya i les seves institucions.
Nacionalisme-CiU- (III)	5.9.91 La comparació de Pujol (Catalunya és com Lituània) no és oportunista.	5.9.91 Pujol parla en nom de les institucions catalanes. Pujol ha dit que no demanava la independència de Catalunya. Pujol ha dit que no utilitzarà oportunistament els esdeveniments del Bàltic. Pujol equival a les institucions catalanes.	5.9.91 Catalunya (Pujol) defensa una Europa en què es puguin defensar les identitats nacionals. ... Les institucions catalanes parlen per boca de Pujol. S'han d'aprofitar els esdeveniments del Bàltic per reforçar l'autogovern.	25.6.93 La prioritat bàsica per als partits nacionalistes (CiU i PNB) és el màxim compliment dels seus programes. La prioritat bàsica inclou el màxim compliment de la seva visió de la qüestió nacional. Participar en el govern pot ser instrumental de cara a la prioritat bàsica.	24.12.94 [El diari usa com a sinònims Catalunya i el catalanisme polític.]

Llengua (I)	24.12.94 En declarar constitucional la Llei de Normalització Lingüística del 83, el Tribunal Constitucional (TC) ratifica el pacte que va fer possible la reforma política.	24.12.94 Al català per ser llengua pròpia de Catalunya li correspon el lloc on era, llengua primera, i del qual va ser desplaçat ["retornar"].	24.12.94 La Llei de normalització del 83 té com a objectiu la competència lingüística dels escolars en català i castellà.	24.12.94 El foment de l'ús del català és irrenunciable. Catalunya troba acomodació dins l'Estat de les autonomies.	24.12.94 Si es pogués escolaritzar només en castellà, hi hauria dues xarxes escolars. L'existència de dues xarxes d'escoles públiques en funció de la llengua comportaria un perill greu de divisió social.
Llengua (II)	24.12.94 El recurrent [Gómez Rovira] contra la Llei de Normalització del 83 tenia la intenció de dividir lingüísticament els ciutadans de Catalunya.	14.10.95 La Proposta de Llei del PP de normalitat multilingüe dividiria la societat catalana, perquè és segregacionista. El PP vol dividir la societat catalana enganyant-ne una part. El PP proposa un 'apartheid' lingüístic.	14.10.95 - la possibilitat de crear una doble línia a les escoles en funció de la llengua no és pròpia d'un esperit democràtic. -la possibilitat de crear una doble línia va contra la realitat social i lingüística del país.	14.10.95 La Proposta de Llei lingüística del PP té com a objectiu trencar la societat catalana en dues parts.	
Catalunya - (I)	30.5.84 Amb l'odi es trencaria la convivència i sense ella no es podrien defensar les nostres institucions.	30.5.84 Catalunya és una nació.	30.5.84 La convivència és un preuat tresor del catalans. La convivència serveix per defensar les institucions catalanes.	30.5.84 La querella contra Jordi Pujol pel cas Banca Catalana és un tripijoc. Els catalans no fem tripijocs.	22.11.86 La querella per Banca Catalana era molesta per a la història de Catalunya. Pujol va ser fort i va mantenir la serenitat. La vida col·lectiva de Catalunya va continuar com si res gràcies a Pujol.

Catalunya- (II)	5.9.91 Diversos partits i òptiques ja deien que calia defensar les identitats nacionals abans de la independència dels bàltics. Que Catalunya es felicit del nou escenari no és oportunisme.	7.9.91 L'Església institucional fa bé d'incorporar-se a la reconstrucció nacional de Catalunya. Això no és nou, perquè l'Església ja hi ha fet aportacions en la línia del compromís social del Concili Vaticà II.	14.10.95 Catalunya es caracteritza per la capacitat de mestissatge i per la voluntat d'integració.	14.10.95 La proposta de llei lingüística del PP té com a objectiu trencar la societat catalana en dues parts. Totes les forces polítiques, culturals i socials responsables de Catalunya han tingut com a objectiu que la societat catalana no es dividís en dues parts.	
Catalunya i Espanya (I)	30.5.84 Espanya i Catalunya han de saber cap a on anem i hi hem d'anar amb consens. Hi ha d'haver diàleg amb tothom, també portes endins de Catalunya, perquè el país necessita de tothom.	30.5.84 L'Estat de les autonomies ha de ser l'eix fonamental de la vida democràtica espanyola.	30.5.84 Pujol té raó: la inèrcia i la burocràcia del govern central són enemigues de l'autogovern català. Hi ha d'haver diàleg de Catalunya amb el govern central i diàleg dins de Catalunya.	23.4.88 És un encert convidar el rei (per celebrar el Mil·lenari), perquè així s'afermen els llaços entre la Corona i el catalanisme polític.	23.4.88 L'entesa entre Catalunya i el poder de l'Estat és absolutament necessària.
Catalunya i Espanya (II)	23.4.88 L'Estat espanyol encara no admet la pluralitat cultural com una realitat a mantenir. El rei sí que entén que la pluralitat cultural no s'ha d'acceptar com a mal menor sinó que s'ha de mantenir.	5.9.91 Els catalans consideren insuficient el model autonòmic'. Gairebé tots els sectors de la vida política han expressat insatisfacció amb el model autonòmic.	5.9.91 Pujol va renovar el compromís amb la construcció de la democràcia a Espanya. Pujol considera que hi ha uns punts mínims irrenunciables per a Catalunya.		

Espanyolisme	23.4.88 El PSOE impulsa un neonacionalisme espanyol que ofega les expressions pluriculturals de l'Estat i dificulta una entesa entre Catalunya i el poder de l'Estat.	23.4.88 <i>El País</i> és jacobinista Els jacobinistes pensen que entre el president de Catalunya i el rei hi ha d'haver el president del govern. El PSOE és jacobinista.	23.4.88 Als jacobinistes no els agrada commemorar el naixement d'«una altra nacionalitat» dins i diferent a l'Estat espanyol.	7.9.91 Diversos mèdia espanyols han aprofitat el contingut del <i>Full Dominical</i> per augmentar la crispació fora de Catalunya. No ens sorprèn la campanya contra els bisbes catalans. La campanya contra els bisbes catalans forma part d'una campanya general existent i és semblant a d'altres recents.	
Símbols (I)	23.4.88 El rei és un poder moderador, receptiu al catalanisme i demòcrata, com va demostrar el 23-F. La participació de la Corona en la celebració empeny cap l'entesa entre Catalunya i el poder central.	23.4.88 El catalanisme radical s'equivoca en veure en Joan Carles I un símbol dels Borbons anticatalans.	23.4.88 Joan Carles I representa un poder moderador. Joan Carles I s'ha mostrat molt receptiu a la causa del catalanisme polític. Joan Carles I va jugar a favor de la democràcia el 23-F.	23.4.88 El rei defensa la llengua i la cultura catalanes i el dret a conservar la identitat. El rei és sensible a la sensibilitat dels catalans. El rei reconeix els símbols del catalanisme contemporani.	7.9.91 El <i>Full Dominical</i> (Vic, Tarragona i Solsona) està en el seu dret de recordar el dret a l'autodeterminació i és coherent amb el compromís social marcat pel Concili Vaticà II. El diari està a favor del compromís dels bisbes catalans en la reconstrucció nacional de Catalunya.

Símbols (II)	7.9.91 Hi hauria d'haver una Conferència Episcopal Catalana. La comunitat cristiana catalana (del Principat) desitja que hi hagi relacions estables amb els bisbes de la Catalunya Nord.	7.9.91 L'editorial del Full no és una declaració d'independència. No és una mostra de nacional-catolicisme pagès. Ni respon a la vocació política tardana dels bisbes.	22.5.92 La celebració massiva a moltes ciutats de Catalunya de la victòria del Barça a la Copa d'Europa respon a una afició que combina tant els que hi són pel que el Barça té de símbol de Catalunya, com els que només hi són per la passió esportiva i ambdues coses amb diverses intensitats.	22.5.92 L'esport té importància simbòlica i emotiva. La significació extraesportiva del Barça fa que aplegui tantes persones conscientment.	22.5.92 [2.7.] "El barcelonisme té moltes vies d'accés i moltes intensitats en la seva diguem-ne militància. [2.8.] Hi ha qui hi accedeix estrictament pel futbol, per la passió esportiva, hi ha qui hi accedeix per la via del catalanisme, hi ha qui el sent un símbol de catalanitat."
Símbols (III)	22.5.92 Hi ha qui hi accedeix a la 'militància' del Barça estrictament pel futbol, per la passió esportiva, hi ha qui hi accedeix per la via del catalanisme, hi ha qui el sent un símbol de catalanitat. Tots els barcelonistes saben que el Barça representa Catalunya.	22.5.92 Entre els barcelonistes hi ha tota mena de: - ideologia - condició social. - procedència territorial. La festa no és només de Barcelona, sinó de tot Catalunya.	22.5.92 La victòria del Barça, els possibles èxits immediats i l'èxit del Joventut mostren el potencial de l'esport català. Les victòries esmentades són el millor pròleg per als Jocs [Olímpics] de Barcelona.		

Relacions CiU-PSOE (I)	30.5.84 Pujol va estar igualment encertat en voler bandejar de la política l'odi introduït per la querella de Banca Catalana (BC).	30.5.84 L'odi impedeix defensar les institucions catalanes. I per tant, la querella, mare de l'odi, en impedir defensar les institucions catalanes, posa en perill les institucions catalanes.	30.5.84 Els catalans hem de plantar cara als que han sembrat odi. Algú ens (als catalans) vol prendre la possibilitat que decidim sobre el nostre país.	22.11.86 La querella de BC era un atac frontal al president de Catalunya i a les institucions per ell encarnades. La decisió de l'Audiència de Barcelona de no processar Jordi Pujol confirma que el diari va tenir raó sempre: hi ha havia una intencionalitat política darrere la querella, que estava mancada de fonaments.	22.11.86 El cas BC era singular, perquè era un intent de processar el president de la Generalitat. La satisfacció (pel no processament) no ha de fer oblidar que algú va posar en marxa una querella i que ha estat desestimada aclaparadorament.
Relacions CiU-PSOE (II)	22.11.86 Els que van posar en marxa la querella van faltar al respecte que mereix i la prudència que demana la justícia. El fet que el procés podia afectar el president de la Generalitat també requeria respecte i prudència, cosa que no van tenir els que la van posar en marxa.	25.6.93 Si hi ha acord PSOE-CiU s'ha de basar en el programa, però abans d'arribar a qualsevol acord amb CiU, González s'ha de comprometre a resoldre el finançament autonòmic.	25.6.93 González va posar una trampa oferint als nacionalistes bascos i catalans entrar al govern sense discutir abans de programes. Si els nacionalistes no acceptaven podrien aparèixer com a irresponsables, sense sentit d'Estat. L'estratègia de González no va ser "segurament" ingènua.	25.6.93 González ha proposat una disjuntiva perversa. És una disjuntiva perversa plantejar que entrar en el govern és solidari i responsable i no entrar-hi és ser aïllacionista i irresponsable.	25.6.93 González ha de demostrar que té voluntat d'acord. González ha de resoldre el finançament autonòmic. Resoldre el finançament forma part del mínim de sensibilitat autonomista.
Independentisme	7.9.91 Les pressions i desqualificacions contra el <i>Full dominical</i> fomenten l'independentisme a Catalunya. Els que pressionen i desqualifiquen no volen que creixi l'independentisme.	7.9.91 La crispació ha estat encesa per mèdia espanyols. Aquests mitjans alimenten la crispació, el neguit per un suposat augment de l'independentisme.			

Autodeterminació	5.9.91 Va ser oportú fa un temps que el Parlament fes una declaració recordant el dret a l'autodeterminació. Aquella resolució demostra que les declaracions de Pujol (comparant Catalunya amb Lituània) no són oportunistes ni il·legítimes.	7.9.91 <i>El Full Dominical</i> (de Solsona, Vic i Tarragona) que recorda el dret a l'autodeterminació és utilitzat com a pretext per exacerbar els ànims fora de Catalunya. Diversos mitja espanyols se n'han aprofitat per posar més llenya al foc de la incomprensió des de fora de Catalunya del que passa a Catalunya. Un foc que ells mateixos han encès fent creure que creix l'independentisme.			
------------------	--	---	--	--	--

Part III

Conclusiva

Capítol 9. Conclusions

Aquest capítol consistirà, de primer, en una breu constatació de l'assoliment dels objectius descrits en la primera part de la tesi, i en concret dels objectius 1,2, 3, 4,5. Tractarem de resumir en quins moments de l'anàlisi han estat assolits, de la forma més concreta possible. Segonament, ens proposem fer una elaboració de les conclusions assolides pel que fa a l'objectiu 6. Finalment, farem una comprovació de les hipòtesis, i formularem les conclusions corresponents.

Assenyalarem addicionalment algunes de les línies d'investigació que aquesta tesi deixa obertes. Clourem, per fi, el treball amb una reflexió sobre alguns corol·laris polítics que se'n deriven.

9.1. Els objectius

Objectiu 1

El primer objectiu que ens havíem marcat era l'elaboració d'un perfil ideològico-polític dels diaris estudiats. Els subcapítols 5.1., 6.1., 7.1. i 8.1. són respectivament els perfils d'*El País*, *El Periódico*, *La Vanguardia* i l'*Avui*. Han estat elaborats abans de les conclusions, perquè ens han estat necessaris per analitzar de forma individualitzada cada editorial amb un mínim d'elements contextuais diacrònics i sincrònics. Diacrònics, perquè el perfil situava l'editorial en el marc de les posicions polítiques del diari al llarg del temps. Sincrònics, perquè, de primer, en un lapse reduït de temps, el marc es pot considerar sincrònic; segonament, perquè en disposar d'editorials coetanis dels altres diaris, la comparació aportava elements sincrònics crítics decisius. Recordi's per exemple, els editorials sobre la consecució de la Copa d'Europa per part del Barça. Així, doncs, el lector pot recórrer als capítols esmentats per trobar els perfils polítics de cada diari.

Objectiu 2

El segon objectiu, consistia a revelar el contingut implícit dels editorials al voltant de la qüestió nacionalitària a Catalunya –i a Espanya en la mesura que s'hi relacionés–. És precisament el que s'ha fet en totes les anàlisis de cada un dels editorials, tant en les de nivell 2 com en les de nivell 3 de la mostra de 39 editorials escollits, d'entre els exactament 173 editorials de la mostra de nivell 1. Com es pot observar per les dates en què van ser publicats, la mostra de nivell 2 –els 39– està homogeniament repartida al llarg del període estudiat, però queda desplaçada lleugerament cap el present –el primer editorial analitzat és d'un any després del 23-F. Aquesta opció té la intenció donar més contemporaneïtat a la matriu nacionalitària i lliurar-la del ja esmentat llast de les pressions de la Transició.

Objectiu 3

La recopilació de parts rellevants de les matrius nacionalitàries de cada diari –el tercer objectiu– ha estat coberta en els subcapítols que tancaven les anàlisis individualitzades de nivell 2 –i eventualment 3–. Els subcapítols 5.13., 6.12., 7.11. i 8.11 contenen la descripció

d'almenys una part de la base axiomàtica i de les proposicions més concretes que defineixen ideològicament els diaris estudiats pel que fa a la qüestió nacional. Com ja havíem assenyalat en el capítol metodològic, l'objectiu no era abordar la totalitat de la matriu nacionalitària i en aquesta mesura l'objectiu 3 ha estat assolit tal com estava definit. Això no nega que seria interessant abordar en altres treballs la reconstrucció d'altres parts de la matriu nacionalitària així com eixamplar i aprofundir encara més els aspectes aquí abordats.

Objectiu 4

Pel que fa a l'objectiu 4, es proposava amb prudència: "analitzar críticament, en la mesura del que sigui possible, les proposicions explícites i implícites que ofereixin dubtes sobre la fiabilitat informativa. Mitjançant la comparació entre els textos oferts pels diferents diaris i quan sigui possible per una comparació amb altres textos més àmplia".

Això és el que s'ha fet, per descomptat en les anàlisis de nivell 3 i sempre que ens ha estat possible en les de nivell 2. Ha estat la funció dels comentaris que han completat l'extracció de les pressuposicions i les implicacions. No repetirem, per tant, les verificacions i les posades en qüestió que hem executat a llarg de l'estudi empíric. Des de les discussions sobre les interpretacions de la història, fins a les verificacions de les afirmacions sobre les sentències relatives a lleis lingüístiques, passant per les cites tergiversadores de declaracions de polítics des d'Anguita a Pujol, i la revelació de diverses mentides.

Quan, mitjançant les dades i les proves que eren al nostre abast, no hem pogut comprovar-ho, ens hem limitat a assenyalar que compartíem amb el lector estàndard un cert grau d'indefensió. En tot cas, en la revisió de les hipòtesis tornarem sobre aquest tema, perquè l'objectiu 4 – titulat 'verificar i discutir' – està directament relacionat amb elles.

Objectiu 5

Un cas similar al de l'objectiu 4 s'esdevé amb l'objectiu 5: "Analitzar críticament els arguments i els raonaments utilitzats en una mostra d'editorials seleccionats". Si a alguna pràctica ens hem dedicat exhaustivament ha estat a discutir els raonaments que ens han semblat gratuïts, falsos o tautològics i, per tant, buits. També tornarem sobre aquest terreny en la comprovació de la hipòtesi 2, per tant, no cal entretenir-nos-hi més.

Pel que fa al sisè objectiu –fer una anàlisi comparativa dels quatre diaris i estudiar realitats construïdes, incongruències individuals i incongruències en comparar-los– l'abordarem ara, si podem, també en forma sintètica.

Objectiu 6

La pràctica discursiva de cada diari no es limita als editorials, ni a la informació, per tant, no podem fer una descripció exhaustiva de la realitat construïda per cada diari, només fonamentada en les anàlisis dels editorials. A més a més, ni els editorials tracten tots els aspectes de la vida, ni els que tracten sobre qüestions nacionalitàries versen sobre totes les dimensions d'aquests fenòmen polític, com ja hem assenyalat.

En l'elaboració dels mapes/matrius nacionalitaris hem dirigit la nostra mirada a un subconjunt dels elements observables. No tots els diaris han subministrat la mateixa quantitat de dades rellevants per al nostre estudi sobre els mateixos elements. Però malgrat això, hem pogut construir almenys algunes parts de la matriu nacionalitària per a cada un d'ells de manera que ofereixen la possibilitat d'establir una relació contrastiva.

Ara bé, no hem d'oblidar que l'aportació dels diaris a la construcció de la representació mental del món dels seus lectors en matèria nacionalitària té lloc en el marc d'una aportació política que l'engloba i que hem descrit en els perfils ideològics. Per consegüent, a l'abordar la comparació entre els diaris, encara que sigui sintètica, s'han de tenir en compte les matrius i els perfils.

El País

El País participa decididament en la construcció de la nació espanyola. Des de les formes més banals de reiteració de l'adjectiu 'nacional' per a instàncies estatals de tota mena, fins a les disputes específiques com l'exemplificada en l'editorial sobre la 'fiesta nacional i la reserva del terme 'nacionalitats' per a Catalunya, Euskadi o Galícia.

No obstant, *El País*, des del centre, mira la perifèria; des de la unitat, alerta contra la fragmentació i la secessió. Des de l'acceptació d'una sola llengua oficial de tot l'Estat –la

llengua de *primera*-, veu, en un moment determinat, unes altres amb menys drets i deures – llengües de *segona*-, i, en un altre moment, quan a les llengües de *segona* els reconeix drets i deures –almenys a la catalana–, ho fa de forma supeditada als drets i deures de la primera. La rotunditat amb què va fer la defensa, en un moment determinat, de la primera posició, no li va impedir defensar la segona posició amb la mateixa rotunditat, malgrat la incongruència manifesta.

El diari caracteritza com a ideal el que anomena 'bilingüisme integral'. Parla de conflicte lingüístic i social quan percep que l'espai de la llengua castellana es redueix o es pot veure reduït. No obstant, no parla de conflicte lingüístic quan caracteritza l'status quo, cosa que el converteix en un defensor explícit del que descriu, en un primer moment, com el 'bilingüisme més perfecte possible' i, després com a 'bilingüisme integral'.

La unitat d'Espanya, per al diari, va ser confirmada amb l'aprovació de la Constitució, per tant, Catalunya ha de ser un dels artífexs de la construcció d'Espanya, i, en particular, d'Espanya dins de la Unió Europea, tal com s'està construint.

Parla d'un nacionalisme perifèric diferent d'un nacionalisme estatal, dins del qual ell no s'hi representa. No obstant, parla a favor de la celebració de la 'fiesta nacional' i del caràcter espanyol de la victòria del Barça, però en canvi troba que la celebració del Mil·lenari era nacionalista, per tant, excloent i que el Barça ha de desfer-se de les tenalles històriques per arribar a ser un gran club.

Canvia de posició sobre els drets i deures de les llengües, però sempre seguint el marc constitucional i el que diuen les sentències dels tribunals, al respecte. Només –que nosaltres haguem constatat– discuteix la decisió dels tribunals per criticar l'absolució de Jordi Pujol en el cas Banca Catalana. A propòsit d'aquest fet, fa una caracterització –aleshores i temps després– tan rotundament negativa del pujolisme –entès pel diari, encara que no exclusivament com a sinònim del nacionalisme català– que contrasta amb l'exigència perquè participi en la construcció d'Espanya i en el govern de l'Estat per assegurar-ne l'estabilitat.

Hi pot haver canvis, variacions i incongruències, però *El País* es manté a favor d'un status quo general caracteritzat per l'estabilitat econòmica i social, el respecte al marc constitucional i els

seus intèrprets legals i la construcció progressiva de la nació espanyola formalment respectuosa amb l'etnicitat cultural catalana.

El Periódico

El Periódico de Catalunya –tal com diu la capçalera sencera– mira el centre des de la perifèria. Aposta per l'Estat de les autonomies, però no pel 'cafè per a tots', i encara que fa servir el terme 'secessionistes' per referir-se als independentistes, no usa 'nacional' com a sinònim d'estatal.

En la seva pràctica discursiva, combina elements que tendeixen a cohesionar la nació catalana, però també elements que cohesionen la nació espanyola, alguns dels quals neguen drets polítics fonamentals a la catalana, particularment el de l'autodeterminació i, en general, el dret a la sobirania. No és partidari de l'autodeterminació, perquè entén que ja es va exercir en aprovar-se la Constitució.

Participa en la recuperació de la llengua –més en el present (que és fora del lapse temporal d'aquest estudi) que en el passat– i es mostra partidari de nivells creixents de normalització lingüística, del manteniment de la identitat etnocultural i de la defensa d'alguns símbols.

Valora positivament el que anomena 'bilingüisme real del carrer' quan comenta la sentència del Tribunal Constitucional de 1994 i, com *El País*, segueix l'estela de la sentència per instar el govern català a impedir 'radicalismes' en detriment del castellà.

Tot en conjunt, en el marc de l'Estat de les autonomies, encara que no arribi a sacralitzar-lo. Cosa que gairebé fa amb les decisions dels tribunals, arran de les quals en tots els casos estudiats, considera que tanquen finalment les disputes –LOAPA, Banca Catalana i Llei de Normalització–.

La posició combinada nacionalitària del diari és consistent tant amb l'acceptació del poder arbitral definitiu dels tribunals com amb la lectura desexarcerbada de les declaracions de Jordi Pujol que fan alguns mitjans nacionalistes espanyols. Això li permet situar-se aparentment per sobre de les disputes entre nacionalistes d'una i l'altra part.

En tant que partidari del marc estatal, *El Periódico* també troba bé la participació del rei a la celebració del Mil·lenari. En qualifica els opositors –independentistes especialment– de minoria insignificant.

Manté que Catalunya, ha de contribuir solidàriament a situar Espanya dins d'Europa, sense qüestionar el criteris d'integració europea. Consistentment, és partidari de l'estabilitat social i econòmica i insta Jordi Pujol a participar en el govern de Felipe González quan aquest ho necessita.

La Vanguardia

Si *El País* mirava des del centre la perifèria i *El Periódico*, el centre des de la perifèria, *La Vanguardia* veu la perifèria des del centre, encara que físicament estigui a la perifèria. Cap altre dels diaris esmentats afirma tant taxativament com *La Vanguardia* que Catalunya és Espanya, ni és tan aferrissadament defensor de la Monarquia, ni partidari de l'estabilitat.

Pragmàtico-políticament pretén eludir posicionar-se sobre el caràcter nacional de Catalunya, però a la pràctica ho fa diàfanament. No té enfrontaments amb el govern de Jordi Pujol com els que té *El Periódico* encara que els d'aquest siguin sota formes apaivagades.

Pragmàtico-políticament reconeix particularitats ètnico-culturals i es mostra a favor d'un Estat de les autonomies no igualitari, però tan allunyat d'una tendència sobiranista que no sobrepassa la descentralització burocràtica.

Pragmàtico-políticament és tan partidari de l'estabilitat econòmica i social que demana amb la mateixa força il·locucionària que CiU participi en el govern de l'Estat amb Felipe González – aquí com *El Periódico*– com després que doni suport a l'executiu de José María Aznar (22.4.96).

La defensa de l'status quo s'estén a la situació sociolingüística. Descriu com a espontània i natural la 'integració lingüística' dels immigrants, alhora reconeix que la llengua catalana requereix nivells de normalització més alts. Demana que l'extensió de l'ús del català no es faci

a costa del castellà i alerta de possibles discriminacions, particularment pel que fa als mitjans de comunicació en castellà. Troba, finalment, bé que la immersió lingüística –tal com diu el Tribunal Constitucional– sigui part del model bilingüista.

L'Avui

L'Avui mira el seu centre, Catalunya, des del seu centre, Catalunya. Potser hauríem de dir Catalunya-Barcelona, però ni podem ni volem encaminar-nos per indrets que no hem estudiat en aquest treball, com és el cas de la relació centre-perifèria circumscripca a Catalunya o als Països Catalans.

En tot cas, l'enfocament de la realitat, la realitat construïda per *l'Avui*, és molt més independent de l'Estat del que ho és la dels altres tres diaris. El naixement nacionalista de *l'Avui* diu ja molt del tipus de contribució que intenta fer a la construcció de la identitat col·lectiva catalana, considerada aquí independentment de la tirada del diari.

L'Avui, malgrat que accepta l'Estat de les autonomies, es mostra sobiranista i autodeterminista en diferents ocasions, quan els esdeveniments li ho permeten.

La comunió, però, amb el corrent nacionalista encapçalat per Jordi Pujol, també caracteritza la mena de nació que construeix. En aquesta nació el lideratge és personalista i el qüestionament sempre és absent. Hi ha una identificació del país, ara amb les institucions, ara amb el nacionalisme *tout court*, ara amb el líder. Existeix la pressuposició pràctica que hi ha *una* voluntat de Catalunya i que l'interpret és Jordi Pujol. La visió de la nació és, doncs, la de l'ideari del líder de Convergència i Unió.

La desqualificació dels enemics de la nació catalana es veu sovint tenyida per l'adjudicació d'intencionalitats demonitzadores –que encara que siguin com a resposta pendular a una actitud calcada dels enemics o d'una part d'ells, no tenen per això la gravetat reduïda–.

L'aposta de Jordi Pujol pel marc polític de l'Estat espanyol és compartit pel diari, encara que sense la mateixa dedicació que caracteritza en graus diversos els altres diaris estudiats.

Certament no hem detectat que el diari parli a favor del bilingüisme, però tampoc que reflecteixi la situació en termes de conflicte lingüístic. La moderació ideològico-política general que mostra el diari, també afecta aquest terreny.

Coincidències

Pel que fa a les coincidències, tots quatre diaris analitzats comparteixen la moderació socio-econòmico-política, la defensa de l'estabilitat. Tots defensen, encara que en graus diferents, l'Estat de les autonomies i, congruentment, tres rebutgen les reivindicacions autodeterministes i tots quatre retraten negativament els independentistes. I més enllà de les coincidències, tots quatre diaris mostren orientacions diferents i a vegades col·lisionants en el camp nacionalitari.

9.2. Les hipòtesis

Abans d'iniciar el treball empíric es van formular tres hipòtesis. Dites breument, ens vam proposar demostrar que:

- a) el discurs sobre nacionalisme dels editorials dels diaris seguia l'estratègia del quadrat ideològic;
- b) les argumentacions esgrimides sovint estaven construïdes contra la raó o al marge de la raó, i
- c) les màximes del principi de cooperació reformulat per als mèdia eren sovint vulnerades.

Ara després de la investigació empírica, després d'haver sotmès 39 editorials com a mínim a anàlisis de nivell 2 i cinc d'ells a anàlisis de nivell 3, pensem que es pot afirmar que les hipòtesis s'han convertit en tesis.

Conclusió 1: El discurs dels editorials segueix el quadrat ideològic.

En primer lloc, tots quatre s'autopresenten positivament com a diaris independents, defensors de l'interès general i dels ciutadans. Ja sigui, per exemple, reclamant transparència en els debats parlamentaris (e.g. *El País* respecte del debat sobre la LOAPA), o bé parlant en nom dels interessos generals d'Espanya (e.g. les crides dels uns i dels altres a la formació de governs de coalició o acords de legislatura), o dels interessos de Catalunya (e.g. *La Vanguardia* quan parla en nom de Catalunya en l'editorial sobre el *Full diocesà*; o l'*Avui* pràcticament en tots els casos); o bé presentant-se per sobre de baralles polítiques (e.g. *El Periódico* i *La Vanguardia*, en les polèmiques sobre nacionalisme).

En segon lloc, però, cada diari ha escollit un projecte polític, com s'ha vist al perfil i a les matrius. També uns actors polítics aliats apropiats i, correlativament, uns enemics o contrincants en grau variable d'enemistat, segons el diari i les circumstàncies.

En la pràctica social discursiva sobre aquests actors, hem comprovat, de forma generalitzada, que els editorials dels quatre diaris es mouen seguint les línies del quadrat ideològic, encara que la combinació de l'èmfasi en una o una altra línia és diferent en cadascun d'ells.

1.1. Maximitzar els encerts propis i dels aliats.

En línies generals, tots emfasitzen positivament els encerts –reals o ficticis en aquest apartat és irrellevant– d'institucions polítiques com la Monarquia, el Tribunal Constitucional i la Constitució.

La valoració dels actors polítics, tals com els líders i els partits, és mediatitzada per les accions que desenvolupen. La mostra d'editorials està centrada sobre qüestions nacionalitàries, per tant, les accions o esdeveniments sobre els que podia actuar el discurs dels diaris han estat protagonitzats destacadament per Jordi Pujol i CiU. En relació a ell i al partit que lidera, s'han pogut constatar lloances maximitzants especialment en el cas de l'*Avui* i *La Vanguardia* (Banca Catalana i Mil·lenari, per exemple).

1.2. Maximitzar els errors aliats i dels contrincants

Aquest és el camp predilecte de tots els diaris. Ressalta el seu esperit crític amb el poder – encara que sigui sobretot en relació amb el poder del contrincant– i suma credibilitat al seu discurs. La maximització del que *El País* considera errors de Pujol és continua. Per part de l'*Avui* l'èmfasi en els errors i les 'intencions' dels que identifica com a 'enemics' de Catalunya és també continua.

No hem registrat una maximització en la forma tan acusada dels errors de Pujol per part de *El Periódico*, ni una maximització dels errors del govern de l'Estat per part de *La Vanguardia*. Però és que, recordem, *La Vanguardia* no està en oposició al govern de l'Estat. I *El Periódico* practica la convivència formal amb el govern de Jordi Pujol.

Ara bé, tots maximitzen el que consideren errors dels autodeterministes i dels independentistes.

1.3. Minimitzar els errors propis i dels aliats

Per una part, en els editorials analitzats, els diaris han silenciats les incongruències pròpies quan n'hi ha hagut. Per l'altra, han mitigat la valoració negativa dels errors dels seus aliats, en el cas d'haver identificat alguna acció com a error. Per exemple, ha estat el cas dels 'errors' del PSOE (i UCD), amb la LOAPA, i també del PSOE amb la celebració de la 'Fiesta Nacional', pel que fa a *El País*. O, per exemple, en el cas d'*El Periódico* arran de la polèmica lituana, la valoració negativa de l'espanyolisme d'alguns barons del PSOE, es veu mitigada per la valoració positiva de la reacció del govern de Felipe González i la presentació del PSC com a víctima de la trifulga.

1.4. Minimitzar els encerts aliats i dels contrincants

No parlar-ne ja és una manera de minimitzar un èxit alià, però quan el diari es veu obligat a tractar el tema perquè, per exemple, tots els altres mitjans se n'ocupen, ho pot fer de diverses maneres. Pot convertir-lo en un èxit propi (e.g. *El País* i la victòria del Barça a la Copa d'Europa); pot intentar reduir la dimensió de l'èxit (e.g. *El Periódico* i el tancament de la querella pel cas Banca Catalana), i pot intentar reduir la dimensió de la participació del contrincant en el que el diari percep com un èxit (e.g. ho fan tots els diaris pel que fa als protagonistes de la Transició que són diferents dels que avui ocupen el poder polític).

Hem recordat només algunes exemplificacions, perquè fer-ho amb totes hauria estat repetitiu en excés i també perquè els resums que clouen les anàlisis dels editorials ja constaten que en la pràctica totalitat, d'una manera o una altra, tots els editorials es mouen sobre les guies del quadrat ideològic.

Conclusió 2: Les argumentacions són sovint construïdes contra la raó o al marge de la raó.

Si alguna cosa hem hagut de fer en tots 39 editorials ha estat extreure el contingut implícit que fos rellevant en el camp nacionalitari. Per procedir a aquesta desconstrucció-reconstrucció hem hagut de revisar els raonaments que l'editorialista porta a la pràctica i el resultat ha mostrat que els exemples de vulneració de la raó han estat nombrosos. Recordem-ne alguns exemples.

Hi ha inferències falses, com aquelles en què han presentat una determinada decisió política o judicial com a necessària –en sentit lògic– mentre que només es tractava d'una de les possibles decisions (e.g. *El País* i la "Batalla de las lenguas" (27.6.86)).

Hi ha inferències implícites impossibles de provar, com són les sobregeneralitzacions sobre els nacionalistes, a tots els diaris, o sobre els polítics (*El Periódico* a "Manifestación contra la LOAPA"). Les sobregeneralitzacions sense proves també han afectat les opinions referides als catalans o a Catalunya (*La Vanguardia* o *l'Avui* assíduament), o sobre els països de llarga tradició democràtica (*El País*, sobre la "Fiesta Nacional").

Hi ha argumentacions gratuïtes (*El Periódico*, 'els recels han de causar recels') i tautologies buides (*La Vanguardia* quan parla 'd'impulsar les capacitats de Catalunya', a "A la altura de un pueblo"; o a *El Periódico*, sobre la interpretació positiva del Mil·lenari que fan els catalans *de bona voluntat*).

Hi ha també construccions argumentatives, que consisteixen en una cadena d'estimacions especulatives –per tant sense proves–, que acaben en afirmacions taxatives sense fonament (*El País* sobre la subvenció a l'Associació de Vexil·lologia, per exemple).

Hi ha, per acabar, encara que no esgotem la tipificació dels casos que hem registrat, els judicis d'intencions –no en un sentit pragmàtico-lingüístic, sinó en un sentit pragmàtico-polític–, com, per exemple, els de *l'Avui* sobre els opositors a la immersió lingüística.

Noti's que no afirmen que sempre sigui així, que en tots els editorials tinguin lloc aquests fenòmens. Com hem dit en la formulació de la hipòtesi, afirmen que passa *sovint*, no que

passi sempre. Però noti's també que això no rebaixa la responsabilitat dels diaris, com es veurà en la revisió de la tercera hipòtesi. Mentrestant és confirma el que deia la segona hipòtesi:

En els editorials sovint les argumentacions esgrimides per a defensar les tesis del diari estan construïdes contra la raó o al marge de la raó. És a dir, conformen una construcció argumentativa que vulnera la lògica elemental o que estableix afirmacions o concatenacions absolutament gratuïtes o sense fonament. I sovint aquestes són presentades com a irrefutables, malgrat que són a vegades discutibles i a vegades, insostenibles.

Conclusió 3. Sovint els diaris vulneren el principi de cooperació

Si un principi estableix que un conjunt de clàusules s'han de respectar sempre, és suficient demostrar que una vegada una clàusula ha estat vulnerada per considerar que el compromís no ha estat respectat i, per tant, el contracte ha estat trencat.

Hem mostrat, especialment en les anàlisis de nivell 3, però també en nombrosos exemples en les anàlisis de nivell 2, com les màximes del principi de cooperació reformulades per als mitjans de comunicació de masses han estat vulnerades.

Els diaris, tal com s'ha reformulat el principi de cooperació, es comprometen a:

- 1) aportar una quantitat d'informació pertinent [correspon a la màxima de quantitat de GRICE];
- 2) aportar informació de la qual en tenen proves fiables i de forma especial, no mentir [correspon a la màxima de qualitat];
- 3) que la informació aportada estigui relacionada amb el tema de què es tracta [correspon a la màxima de relació];
- 4) que la informació aportada sigui clara [correspon a la màxima de manera].

Recordem alguns exemples referits al cas més diàfan. La vulneració més flagrant ha estat l'aportació d'informació falsa –vulneració de la màxima de qualitat–. Una pràctica que tres

diaris han practicat: *El País* (e.g. a "La fiesta nacional"), *El Periódico* (e.g. a "Hay que mirar hacia el futuro"), i *La Vanguardia* (e.g. a "¿Dónde vamos?").

L'*Avui* sense haver aportat informació estricta falsa, almenys que nosaltres haguem detectat, també ha vulnerat la màxima de qualitat quan ha executat generalitzacions falses com per exemple en dir que 'qualsevol analista' coincidiria a fer les apreciacions que en un moment determinat fa el diari (editorial "Cap on anem"). O bé quan emet judicis d'intencions –dels quals mai se'n poden tenir proves per la mateixa naturalesa de la ment humana– ja sigui per demonitzar els enemics (González posant una trampa conscientment als nacionalistes de CiU i el PNB (25.6.93); o Vidal-Quadras per voler enganyar i dividir la societat catalana (14.10.85), per exemple), com per lloar els amics (en les valoracions dels discursos de Jordi Pujol).

També és una vulneració de la màxima de qualitat l'establiment d'inferències falses, com per exemple, quan l'*Avui* dedueix que l'absolució de Jordi Pujol pel cas Banca Catalana, dona la raó a tot els arguments que mantenia el diari al respecte i no estrictament a la manca d'indícis racionals per inculpar Pujol.

Ara bé, la vulneració de la raó en els arguments no és exclusiva de l'*Avui*, com acabem de recordar en l'epígraf anterior. Hem pogut veure en les anàlisis, que en alguna mesura tots quatre diaris han vulnerat el principi de cooperació.

De fet, totes les màximes poden ser vulnerades des de les diverses formes de vulneració de la raó que hem registrat. Les sobregeneralitzacions comporten inferències falses que vulnereu la màxima de qualitat, perquè la inferència com a part de la informació és falsa; però també vulnereu la de quantitat, perquè introdueixen una informació no pertinent, i en aquesta mateixa mesura, vulnereu la màxima de relació, perquè el que es diu sobre una part no té perquè ser vàlid per a tot el conjunt. Per exemple, que uns nacionalismes siguin antitotalitaris no vol dir que 'el nacionalisme' o que tots els nacionalismes ho siguin.

L'omissió del subjecte identitari, que serveix per desresponsabilitzar-lo de l'acció, és una vulneració de la màxima de quantitat, perquè omet informació pertinent. El mateix s'escau quan l'ús de la metàfora gramatical té l'efecte desresponsabilitzador.

L'especulació, presentada sovint mitjançant el recurs a perífrasis verbals i modulacions diverses per no comprometre l'autor de l'enunciació, és una vulneració de la màxima de manera. Especialment quan la construcció argumentativa global desemboca en una afirmació taxativa. [També hem comprovat que les ambigüitats –infortunis lingüístics– (vulneracions de la màxima de manera) mai perjudiquen els amics.]

Totes aquestes pràctiques discursives han estat abastament visitades en un bon nombre dels editorials que hem estudiat. La conclusió és, doncs, el principi de cooperació ha estat vulnerat per part dels diaris i, amb ell, el contracte de comunicació.

9.3. Corol·lari

Que cada actor participi en la construcció de la nació que creu més adequada per a l'organització de la política de la societat en què està inserit, no hi tenim res a dir, és legítim. Que els diaris com a actors amb papers de protagonista –encara que pel grau de seguiment d'altres actors mostrin una formació d'actors secundaris– hi participin és legítim.

Que el discurs que forma part de la seva contribució a l'organització política de la societat estigui impregnat de deformacions, de falsedats i d'enganys és preocupant. Que els diaris apel·lin a una relació de confiança, però desenvolupin una relació comunicativa pròpia d'una relació de dominació, no és legítim. És més, soscava les possibilitats d'acarar els conflictes, tant si són latents com si són manifestos, des de la racionalitat i des de la necessària cooperació humana, si el que desitgem és una societat més justa, més lliure i més igualitària.

Mentre les societats s'organitzin políticament –i això no sembla que hagi de deixar de ser mai així– inevitablement determinaran nivells d'afinitats i establiran esferes de sobirania. Si en la construcció d'aquestes esferes s'utilitza material corromput, la contaminació està assegurada.

* * *

En aquest treball hem estudiat un període força llarg i hem tractat només alguns dels materials amb què es construeixen les esferes. Ara bé, l'anàlisi s'ha abordat de forma interdisciplinària des

de les tres columnes en què s'ha basat la fonamentació teòrica: la premsa i la política, el nacionalisme com a construcció política, i la pragmàtica i l'anàlisi crítica del discurs. S'han desenvolupat una metodologia correlativament interdisciplinària i uns instruments d'anàlisi, que componen un model, que entenem que ha estat eficaç, tal com revelen els objectius assolits i les hipòtesis verificades.

En particular, el model ha estat productiu per descriure unes línies generals de l'actuació dels diaris durant el període estudiat i aportar així un marc global per a posteriors investigacions sobre períodes més reduïts, sobre episodis específics i potser, sobre aspectes més concrets que corroborin o rectifiquin els resultats obtinguts. Però que, en tot cas, obre camins per a noves investigacions.

Hem estudiat els editorials i els hem donat un alt valor. Queda per comprovar, per exemple, si el quadrat ideològic guia també altres àrees de la superfície redaccional i si en elles es vulnera igualment el principi de cooperació.

Hem triat uns esdeveniments, però en queden molts d'altres que podrien ser estudiats i que ofereixen a simple vista unes altes expectatives [a l'annex I, entre els més de set-cents editorials, n'hi ha un bon grapat].

Hem parlat de la dimensió nacionalitària, però, de les nostres societats complexes, podríem haver parlat de l'economia, dels esports, de la cultura, de la interculturalitat, etc. I no només dels discursos dels mitjans, sinó directament dels discursos d'altres actors principals. Sobre aquestes altres dimensions encara hi ha molt per investigar si ens preocupa quina mena de societat construïm.

L'horitzó que ofereixen els resultats d'aquesta investigació no és, doncs, decebedor, sinó ben bé el contrari. Mostra les possibilitats d'utilització del discurs per reproduir el domini. Però en la mesura que ho revela, el domini és menor. I mostra també les possibilitats alliberadores del discurs.

No es tracta de no llegir diaris, sinó de llegir-ne més i exigir que la lògica del seu discurs sigui la de la cooperació, no la del domini camuflat de compromís. Hem identificat unes línies discursives hegemòniques, però no tot en els diaris segueix aquesta lògica al peu de la lletra. Als diaris hi ha esquerdes per les quals la lògica de la cooperació respira. Es tracta d'eixamplar l'esquerdes i, eventualment, d'aixecar mitjans de comunicació que siguin tots ells una esquerda, que faci que la societat del futur tingui *sentit*.

Aquesta investigació també és un discurs i també té empremtes ideològiques. Quin sentit tindria amagar-se'n? Només és d'esperar que la ideologia de l'autor no hagi enterbolit el seu enteniment i li hagi permès contribuir a fer-nos a tots una mica menys ignorants.

10. BIBLIOGRAFIA

La bibliografia s'ha agrupat en tres blocs. El primer està compost per les obres citades en Capítol 1, sobre Periodisme i Política. El segon bloc, correspon a la bibliografia citada del capítol 2 sobre nacionalisme i dels capítols d'anàlisi dels editorials. I el tercer bloc correspon a les obres citades en el tercer capítol, Pragmàtica i Anàlisi Crítica del Discurs i en el capítol 4 corresponent a les hipòtesis i la metodologia. Per evitar al màxim les repeticions, algunes obres que han estat citades a més d'un capítol només figuren en el que els és més propi. Malgrat això no s'han pogut evitar algunes reiteracions.

10.1. Bibliografia del capítol 1

APIE. 1996. *Ética en la información. Códigos de conducta y estatutos profesionales II*. Madrid: Asociación de periodista de informacion económica.

ARNO, Andrew i DISSANAYAKE, Wismal (eds.). 1984. *The News Media in National and International Conflict*. Boulder i Londres: Westview Press.

BORRAT, Héctor. 1988. «El periódico como actor político. Propuestas para el análisis del periódico independiente de información general». Barcelona: Univ. Autònoma de Barcelona. Facultat de Ciències de la Comunicació. Tesi doctoral.

- 1989. *El periódico como actor político*. Barcelona: Gustavo Gili.

BERGER, Peter L. i LUCKMANN, Thomas. 1966. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Nova York: Doubleday. [Versió catalana: *La construcció social de la realitat*. Barcelona: Herder. Versió castellana: *La construcción social de la realidad*. Buenos Aires: Amorrortu]

- 1997. *Modernidad, pluralismo i crisis de sentido. La orientación del hombre moderno*. Barcelona: Paidós.

BUSSA, Anna Laura. 1989. *Prima pagina. Prima Colonna. (Gli editoriali nei quotidiani italiane e stranieri)*. Itàlia: Capone Editore.

CASTELLS, Manuel. 1997-8. *La era de la Información. Economía, sociedad y cultura. Vol. 1: La sociedad red. Vol.2: El poder de la identidad. Vol.3: El fin del milenio*. Madrid: Alianza.

CAMINAL, M (coord.). 1996. *Manual de Ciencia Política*. Madrid: Tecnos.

CASASÚS, J.M. i NÚÑEZ LADEVÉZE, L. 1991. *Estilo y géneros periodísticos*. Barcelona: Ariel.

CHILLÓN, Albert. 1998. "El «giro lingüístico» y su incidencia en la comunicación periodística". *Anàlisi* núm. 22: 63-98.

CHOMSKY, Noam i HERMAN, Edward. 1990. *Los guardianes de la libertad*. Barcelona: Grijalbo Mondadori. [en anglès: 1988. *Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media*. Nova York: Pantheon.

- 1992. «La Ilusión necesaria». *Archipiélago*, núm. 9: 9-35.

- COLOMINAS, Joaquim (còord.). 1996. «Per una democràcia de més qualitat». A *"Crisi de la política?". Algunes propostes per enfortir la democràcia*. Barcelona: Fundació Ramon Trias Fargas-Columna. P. 21-68.
- CORBELLA, Joan M. 1991. *La comunicació social a Catalunya, 1981-1991. Una dècada de canvis*. Barcelona: Centre d'Investigació de la Comunicació (Generalitat de Catalunya).
- DAHRENDORF, Ralf. 1971. «Elementos para una teoría del conflicto social». A *Sociedad y Libertad*. Madrid: Tecnos.
- DEL AGUILA, Rafael i MONTORO, Ricardo. 1984. *El discurso político de la transición española*. Madrid: Centro de Investigaciones sociológicas i Siglo XXI.
- DOUGLAS, M. 1975. *Implicit Meanings*. Londres: Routledge & Kegan Paul.
- DUCROT, O. 1982. *Decir y no decir*. Barcelona: Anagrama [1972. *Dire et ne pas dire*. París: Hermann.]
- FREUND, Andreas. 1991. *Journalisme et mesinformation*. París: La Pensée Sauvage.
- GARFINKEL, H. 1967. *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall.
- GIRÓ, X. 1991. «Dels tabús a les qüestions delicades. Sexe, diners i política». *Capçalera*, núm. 19.
- 1996. «Dos punts febles del codi deontològic del col·legi de periodistes de Catalunya». A *III Congrés de Periodistes de Catalunya*. Barcelona. P. 129-133.
- 1999. «La informació sobre el Sud i el fenomen de les esquerdes». A *La premsa i el Sud: informació, reptes i esquerdes. Mostres de recerca, materials d'aprenentatge*, coordinat per X. GIRÓ. Barcelona: SOLC.
- GIRÓ, X. (dir.). 1995. «Polítics-Prensa: una relació tempestuosa. Una enquesta a 132 redactors de política de Catalunya. Resultats i anàlisis». *Capçalera* núm. 61, juny/juliol. P. 27-41.
- (coord). 1999. *La premsa i el Sud: informació, reptes i esquerdes. Mostres de recerca, materials d'aprenentatge*. Barcelona: SOLC
- GOFFMAN, Erwin. 1969. *The presentation of self in everyday life*. Londres: Penguin Books.
- GOMIS, Lorenzo. 1987. *El medio media. La función política de la prensa*. Barcelona: Mitre. [Primera edició de 1974. Madrid: Seminarios y Ediciones]
- 1989. *Teoria dels gèneres periodístics*. Barcelona: Centre d'Investigació de la comunicació. Generalitat de Catalunya.
- 1990. "Per què comentem les notícies?". *Periodística* núm. 2.
- 1991. *Teoría del Periodismo. Como se forma el presente*. Barcelona: Paidós.
- GONZÁLEZ PALACIO, J. 1984. *Periodismo de opinión*. Madrid: Paraninfo.
- GRABER, Doris A. 1981. "Political Languages". A *Handbook of Political Communication*, editat per D.D. Nimmo i K.R. Sanders. London: Sage Publications. P. 195-223.

- HALL, S. 1998. «Significado, representación, ideología: Althusser y los debates postestructuralistas». A CURRAN, MORLEY, WALKERDINE (comp.): *Estudios culturales y comunicación*. Barcelona: Paidós.
- HERMAN, E. 1996. «The Propaganda Model Revisited». *Monthly Review* 48, July-August 1996: 115-128.
- JONES, Daniel E. 1989a. «Aproximación a los estudios sobre economía de la comunicación en España (1897-1988)». *Anàlisi* núm. 12: 135-153.
- 1989b. «Aproximación económica a la prensa española». Manuscrit. Sitges.
- KERBRAT-ORECCHION, C. 1980. *L'énonciation, de la subjectivité dans le langage*. París: A. Colin.
- Libro de Estilo de El País*. 1990. 4a ed. [1ª ed 1977] Madrid: PRISA.
- Libro de Estilo de El Periódico de Catalunya*. 1989. Barcelona: El Periódico.
- Libro de Redacción-La Vanguardia*. 1986. Barcelona: La Vanguardia.
- Llibre d'Estil de l'AVUI*. 1988. (*Aspects de Periodisme*, 9 pàgines multicopiades.).
- Llibre d'Estil . AVUI*. 1997. Barcelona: Empúries.
- MARÍN, Enric i TRESSERRAS, Joan Manuel. 1994. *Cultura de masses i postmodernitat*. València: 3i4.
- MARTÍN VIVALDI, Gonzalo. 1973. *Géneros periodísticos*. Madrid: Paraninfo.
- MARTÍNEZ ALBERTOS, J.L. 1983. *Curso General de Redacción Periodística*. Barcelona: Mitre.
- MORANT, Ricard i PEÑARROYA, Miquel. 1995. *Llenguatge i cultura. Per a una ecologia lingüística*. València: Biblioteca Lingüística Catalana, Universitat de València)
- MUELLER, C. 1973. *The politics of communication: A study in the political sociology of language socialization, and legitimation*. Nova York: Oxford University Press.
- NOELLE-NEUMANN, Elisabeth; SCHULZ, Winfried; WILKE, Jürgen (ed.). 1996. *Das Fischer Lexikon. Publizist. Massenkommunikation*. Frankfurt a.M.: Fischer Taschenbuch Verlag.
- REUMANN, Kurt. 1996. «Journalistische Darstellungsformen», a NOELLE-NEUMANN, Elisabeth; SCHULZ, Winfried; WILKE, Jürgen (ed.). *Das Fischer Lexikon. Publizist. Massenkommunikation*, Frankfurt a.M.: Fischer Taschenbuch Verlag. (91-116)
- RICOUER, Paul. 1982. *Corrientes de la investigación en las ciencias sociales. 4. Filosofía*. Madrid: Tecnos/Unesco.
- RODRIGO ALSINA, Miquel. 1989. *La construcción de la noticia*. Barcelona: Paidós.

- 1995. *Los modelos de la comunicación*. 2ª ed. Madrid: Tecnos.
 - 1990. «Aportacions de la sòcio-semiòtica a l'estudi de la construcció de la notícia». *Periodística* núm. 2: 157-163.
- RYSTROM, Kenneth. 1983. *The Why, Who and How of the Editorial Page*. New York: Random House.
- SCHUDSON, Micheal. 1978. *Discovering the news. A social history of american newspapers*. Nova York: Basic Books
- SCHMIDT, S. J. 1991. «Més enllà de la realitat i la ficció? El destí del dualisme en l'era dels mitjans de comunicació de masses», *Periodística*, núm. 4, 9-22.
- SPERBER, D. i WILSON, D. 1986. *Relevance*. Oxford: Blackwell.
- TERUEL PLANAS, M. Elvira. 1997. *Retòrica, informació i metàfora. Anàlisi aplicada als mitjans de comunicació de massa*. Bellaterra-Castelló de la Plana- València: Univ. Autònoma de Barcelona-Univ. Jaume I-Univ. De València.
- TOURAINE, Alain. 1977. «Conflits sociaux». A: *Encyclopedia Universalis*, Paris. P. 856-866.
- TUCHMAN, Gaye. 1972. «Objectivity as strategic ritual: An examination of newsmen's notions of objectivity». *American Journal os Sociology* núm. 77. P. 660-670.
- 1983. *La producción de la noticia. Estudio sobre la construcción de la realidad*. Barcelona: Gustavo Gili.
- VAN DIJK, Teun A. 1996. «Opiniones e ideologías en la prensa». *Voces y Culturas*, núm. 10-II semestre 1996: 9-50
- 1997. *Racismo y análisis crítico de los medios*. Barcelona: Paidós. Paidós Comunicación /82.
- VÉRON, Eliséo. 1990. «La construction sociale des événements». *Periodística* núm. 2: 9-16.
- ZALLO, Ramón. 1997. *Euskadi o la segunda transición. Nación, cultura, ideologías y paz en un cambio de época* Donostia: Erein

10.2. Bibliografia dels capítols 2, 5, 6, 7 i 8

- ANDERSON, Benedict. 1983. *Comunidades Imaginadas*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica.
- ANTICH, José. 1994. *El Virrei*. Barcelona: Planeta.
- ARMSTRONG, J. 1982. *Nations before Nationalism*. Chapel Hill: UNCP.
- BAIGES, F., GONZÁLEZ, E. i REIXACH, J. 1985. *Banca Catalana. Más que un banco, más que una crisis*. Barcelona: Plaza & Janés.
- BAIGES, F. i REIXACH, J. 1991. *Jordi Pujol. Historia de una obsesión*. Barcelona. Temas de Hoy.
- BARRERA-GONZÁLEZ, Andres. 1996. «Metodologies en l'estudi del Nacionalisme».
- A BARRERA-GONZÁLEZ, A. et alt. *Nacionalisme i Ciències Socials. Col.loqui Internacional, Barcelona 7, 8 i 9 de novembre de 1996*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. P. 231-237.
- BARRERA-GONZÁLEZ, A. et alt. 1996. *Nacionalisme i Ciències Socials. Col.loqui Internacional, Barcelona 7, 8 i 9 de novembre de 1996*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- BILLIG, Michael. 1995. *Banal Nationalism*. London: Sage.
- CABANA, Francesc. 1988. *Banca Catalana. Diari Personal*. Barcelona: Edicions Tibidabo.
- CALHOUN, Craig (ed.). 1994. *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford: Blackwell.
- CAMINAL, M. 1996. «El Nacionalismo». A *Manual de Ciencia Política*, coord. per M. Caminal. Madrid: Tecnos. P.154-176.
- 1998. *Nacionalisme i partits nacionals a Catalunya*. Barcelona: Empúries.
- CAMINAL, M. (coord.). 1996. *Manual de Ciencia Política*, coord. per M. Caminal. Madrid: Tecnos.
- CARDÚS, Salvador. 1995. *Política de Paper. Premsa i poder a Catalunya. (1981-1992)*. Barcelona: Edicions La Campana.
- CASANOVA, José. 1994. «Las enseñanzas de la tradición democrática en España». A *La transición a la democracia en España*, editat per REDERO SAN ROMAN. *Ayer* núm.15: 15-55.
- CONCILIO ECUMÉNICO VATICANO II. 1978. *Constituciones, Decretos, Declaraciones*. Madrid: Biblioteca de Autores Cristianos. BAC normal, 526.
- Constitució Espanyola*. 1980. Edició preparada per F. Sáinz Moreno. Madrid: Publicaciones de las Cortes Generales.
- DEL AGUILA, Rafael i MONTORO, Ricardo. 1984. *El discurso político de la transición*. Madrid: CIS i Siglo XXI.

- ESTRADÉ, Antoni i TRESSERRA, Montserrat. 1990. *Catalunya independent? Anàlisi d'una enquesta sobre la identitat nacional i la voluntat d'independència dels catalans*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- EL PAÍS. 1997. *Memoria de Catalunya*. Barcelona: El País.
- FIGUERES, Josep M^a. 1986. *"El País" a Catalunya. Anàlisi de la presència del diari "El País" a Catalunya (1982-1985)*. Barcelona: La Llar del Llibre. Club Arnau de Vilanova, 1.
- FONTANA, Josep. 1996. «Ponència Inaugural». A FONTANA, J. et al.: *La qüestió nacional: un debat obert*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca. P: 11-16.
- FONTANA, J. et al. 1996. *La qüestió nacional: un debat obert*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca.
- FUSI, Juan Pablo. 1997. "El proceso de la transición". A *La transició a Catalunya i Espanya*, editat per Pere YSÀS. Barcelona: Fundació Lluís Vila d'Abadal.
- FUSTER, Joan. 1962. *Nosaltres, els valencians*. 5a ed.(1979) Barcelona: El Cangur-Edicions 62.
- 1982. «Contra el nacionalisme». A *Joan Fuster en els seus millors escrits. col·lecció els dies i els homes*. Barcelona: Miquel Arimany.
 - 1985. *Pamflets Polítics*. Barcelona: Empúries. [Pròleg a l'obra d'ARBÓS, Xavier i PUIGSEC, Antoni. 1980. *Franco i l'espanyolisme*. Barcelona: Curial. P: 95-104].
- GARCIA ALTADILL, Elisabeth. 1990. «T.V.-3: Del naixement a la consolidació». Barcelona: Univ. Autònoma de Barcelona. Facultat de Ciències de la Comunicació.
- GELLNER, E. 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford Basil Blackwell. [En castellà: *Naciones y nacionalismo*. Madrid: Alianza].
- GIDDENS, A. 1985. *The Nation-State and Violence*. Cambridge: Polity Press.
- GIRO, X. 1992. *Conflictes de Televisió a Catalunya. (1959-1990)*. Barcelona: Diputació de Barcelona. Vaixells de Paper, 10.
- 1996a. «Baile de máscaras». *El Viejo Topo* 95: 16-20.
 - 1996b. «La intervención de los media en el conflicto». A SAMARY, C. et al. *El genocidio bosnio. Documentos para un análisis*. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- GREENFELD, Liah. 1992. *Nationalism: Five Roads to Modernity*. Cambridge (MA): Harvard University Press.
- 1997. «Metodologies en l'estudi del nacionalisme». A BARRERA-GONZÁLEZ et al. *Nacionalisme i Ciències Socials. Col·loqui Internacional, Barcelona 7, 8 i 9 de novembre de 1996*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. P. 239-248)
- GUIBERNAU, Montserrat. 1996. *Nationalisms. The Nation-State and Nationalism in the Twentieth Century*. Londres: Polity Press.

- GURR, T. R. 1993. *Minorities at Risk*. Washington: Inst. for Peace.
- HABERMAS, Jürgen. 1989. *Identidades nacionales y postnacionales*. Madrid: Tecnos.
- HALBWACHS, Maurice. 1968. *La mémoire collective*. 2a ed. París: PUF
- HILLGARTH, J.C. 1976. *The Spanish Kingdoms*. Oxford: Oxford University Press.
- HOBSBAWM, E.J. 1992 (2ª ed ampliada). *Naciones y nacionalismo desde 1780*. Madrid: Crítica. (1ª ed. 1991).
- HROCH, Miroslav. 1968. *Die Vorkämpfer der Nationalen Bewegung bei den kleinen Völkern Europas*. Praga: U. Karlova
 – 1985. *Social preconditions of national revival in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.
 – 1994. «La construcción nacional en Europa. Del movimiento nacional a la nación constituida». *Viento Sur*, número 13: 103-118.
- IMBERT, Gérard. 1988. *Le discours du journal. A propos de "El País". Pour une approche socio-sémiotique du discours de la presse*. París: Éditions du CNRS.
 – 1990. *Los discursos del cambio. Imágenes e imaginarios sociales en la España de la Transición (1976-1982)*. Madrid: Akal/Comunicación.
- KEATING, Michael. 1996. *Naciones contra el Estado. El nacionalismo de Cataluña, Quebec y Escocia*. Barcelona: Ariel.
 – 1997. «Nacions minoritàries en el nou ordre mundial. Quebec, Catalunya i Escòcia». A BARRERA-GONZÁLEZ et alt.: *Nacionalisme i Ciències Socials. Col·loqui Internacional, Barcelona 7, 8 i 9 de novembre de 1996*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- LETAMENDÍA, Francisco. 1997. *Juego de espejos. Conflictos nacionales centro-periferia*. Madrid: Trotta.
- LLOBERA, Josep. 1996. *El dios de la modernidad. El desarrollo del nacionalismo en Europa occidental*. Barcelona: Anagrama.
- MÁIZ, Ramón. 1996. «¿Etnia o política? Hacia un modelo constructivista para el análisis de los nacionalismos». A FONTANA et alt. *La qüestió nacional: un debat obert*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca
 – 1997. «Nacionalismo y movilización política: un análisis pluridimensional de la construcción de las naciones». *Zona Abierta*, núm. 79 (1997): 167-216.
- MARFANY, Joan Lluís. 1995. *La cultura del catalanisme*. Barcelona: Empúries.
 – 1996. «Els inicis del nacionalisme català». A FONTANA, J. et alt.: *La qüestió nacional: un debat obert*. Barcelona: Fundació Pere Ardiaca. P: 19-27.
- MARÍN, Enric. 1998. «Noves tecnologies, ecosistemes comunicatius i identitat». A MOLLÀ, T. (ed.). 1998. *La política lingüística a la societat de la informació*. Alzira: Bromera. P.181-204